

1) Dankjewel dat ik je mocht interviewen over het subgenre dystopie. Wat heb jij met dit subgenre en waar komt je interesse hierin vandaan?

Ik las op de Middelbare school al boeken als '1984', 'Brave New World' en 'Fahrenheit 451' en was daar erg van onder de indruk, net als van het dystopische stripverhaal 'Snowpiercer'. Toen ik zelf SF-verhalen ging schrijven, waren daar dus ook dystopieën bij. Mijn eerste korte SF-verhaal 'De sprinkhanen' was bijvoorbeeld een dystopie. Dat verhaal is in een herschreven vorm overigens verschenen in mijn boekje 'De mens een sprinkhaan'. Ik ben van nature angstig aangelegd en volg ontwikkelingen in de maatschappij aandachtig. Daarbij kan ik me zorgen maken over wat ik zie gebeuren. Niet alleen wat betreft klimaatverandering en milieuvervuiling, maar ook als het gaat om de invloed van het kapitalisme en de ondermijning van de verzorgingsstaat en de opkomst van extreemrechtse politieke partijen waar samenzweringstheorieën voor worden gehouden. Wat dat betreft leek het de afgelopen paar jaar soms wel alsof we in een dystopie leefden ...

2) Wat is in jouw ogen de definitie van Dystopie?

Tegenwoordig worden verhalen over klimaatverandering bijvoorbeeld dystopisch genoemd. Maar het is een misvatting om te denken dat dystopische verhalen gaan over ellende of rampspoed - in essentie gaan dystopische verhalen namelijk over samenlevingsvormen. Zoals utopieën (denk aan het boek 'Utopia' van Thomas More) gaan over ideale samenlevingen en de ideeën van de auteur hoe die ingericht moeten worden, gaan dystopieën over hoe volgens de auteur een niet ideale samenleving eruitziet. Deze verhalen zijn daarom ook geen toekomstvoorspellingen. Ze geven commentaar op de huidige samenleving, door een aspect daarvan uit te vergroten. Dat kan zijn het effect van een verlies aan privacy, emotie-onderdrukkende middelen (b.v. de film 'Equilibrium'), religieuze onderdrukking (b.v. 'The Handmaid's Tale'). In mijn korte verhaal 'Ontsnappingspoging' waarmee ik vorig jaar de Edge.Zero-award won, beschrijf ik een wereld waarin mensen overspoeld worden door reclame, tot in het extreme toe. Een bespreking zei dat ik niet duidelijk had gemaakt hoe die wereld kon ontstaan met het oog op de huidige privacywetgeving. Maar voor een dystopie is dat niet relevant. Het punt was te laten zien hoe opdringerig reclame-uitingen kunnen zijn. In de roman 'Vox' van Christina Dalcher mogen vrouwen maar honderd woorden per dag spreken. Dat is ook geen realistisch toekomstbeeld, maar waarschuwt voor aspecten van de huidige maatschappij waarin de stem van vrouwen niet gehoord mag worden. Een goede dystopie is een waarschuwing, die ons met andere ogen laat kijken naar de wereld om ons heen. Daarbij is het goed om op te merken dat dystopieën in sommige landen al realiteit is - denk aan Noord-Korea, China, maar ook het politieke systeem in de Verenigde Staten of de opkomst van een oligarchische samenleving in Rusland.

3) Is ons beeld van dystopie gekleurd door de invloeden uit andere landen?

De bekendste dystopische romans komen uit het Engelse taalgebied, denk aan '1984', 'Brave New World', 'Fahrenheit 451' of meer recent 'The Handmaid's Tale'. Deze verhalen zijn zo bekend geworden, met name de eerste, dat we termen als 'Big Brother is watching you' en 'newspeak' in het dagelijkse leven gebruiken. Recent nog zag ik citaten uit '1984' voorbij komen als commentaar op het wijzigen van verhalen van Roald Dahl, waar potentieel aanstootgevende woorden werden weggepoetst. Dat was natuurlijk 'ungood'. Sowieso worden wij in Nederland sterk door de Angelsaksische cultuur beïnvloed. Dus de minder originele Nederlandstalige dystopieën hebben vaak veel weg van '1984' en poneren een

samenleving waarin iedereen door de overheid gecontroleerd wordt, alsof we in China leven. Maar de eigenwijsheid van Nederlanders maakt volgens mij dat bepaalde vormen van dystopie hier niet zomaar voet aan de grond zullen krijgen. Maar tegelijk maakt die kant van ons temperament ons weer gevoelig voor andere verleidingen, bijvoorbeeld volksmenners die juist die kant van mensen weten aan te spreken. Ik denk dus dat het zinvol is goed na te denken wat de valkuilen zijn voor ons in Nederland - welke blinde vlekken hebben wij als we naar onze samenleving kijken? Een goede dystopie kan je daarvoor de ogen openen.

4) Kan je spreken van Nederlands achtige dystopie / lage landen? Of staan we hiermee nog in de kinderschoenen?

We hebben een (bescheiden) cultuur van dystopische verhalen in ons taalgebied. Ik denk aan 'Het reservaat' van Ward Ruyslinck die ik op aanraden van mijn leraar Nederlands las voor de lijst. In dit verhaal worden mensen die niet in het systeem passen, bijvoorbeeld omdat ze gevoelig zijn, opgesloten. Ik vond het angstaanjagend. 'Concept M' van Aafke Romeijn is een meer recent voorbeeld. Ikzelf genoot van de romans van Frank van Dongen ('Het duizend eilanden experiment') die laten zien hoe het vluchten in digitale werkelijkheden en de afleiding van het internet ons van ons eigen initiatief ontroofd en ons makkelijker te controleren maakt. Joost Uitdehaag heeft in zijn bundel 'Pake Pollok' een paar fantastische dystopische verhalen die bijvoorbeeld waarschuwen voor genetische manipulatie - want als je ongewenste karaktereigenschappen met genetische manipulatie kunt weghalen, wat verdwijnt er dan nog meer?

5) Je zou zeggen logischerwijs dat mensen niet graag verhalen lezen waarbij heleboel ellende / rampspoed in voorkomt. Waarom toch die aantrekkingskracht hierin?

Rampenverhalen hebben een eigen aantrekkingskracht, maar zoals ik eerder aangaf zijn dystopieën niet per se rampenverhalen. Soms zijn de dystopische samenlevingen voor veel mensen zelfs prettig om in te leven. De meeste mensen in de wereld van 'Brave New World' zijn gelukkig met hun omstandigheden. We lezen dystopieën dus niet voor de spanning van een rampenverhaal, maar om over onze eigen samenleving en onze plek daarin na te denken. Een aspect is ook dat we onszelf de vraag stellen hoe we onszelf zouden gedragen in zo'n samenleving. Zouden we meelopen met de massa? Zouden we herkennen wat er aan de hand is? Zouden we in verzet durven komen? En wat als dat helemaal niet mogelijk blijkt. '1984' werkte voor mij als horrorroman. 'Hij had Big Brother lief' moet wel de engste slotzin ooit van een roman zijn - die doet je als lezer aan jezelf twijfelen. Want wie zegt dat ik weerstand zou kunnen bieden? Daardoor ga je ook over je eigen leven nadenken.

6) Johan jij schrijft ook dystopisch verhalen zoals 'De groene toren' en 'De zwarte schim'. Waar kwam de inspiratie hiervoor vandaan?

Mijn idee voor 'De groene toren' ontstond toen FvD opeens groot werd in de verkiezingen. Ik vroeg me af hoe het kon dat zoveel mensen gevoelig waren voor de opruiende taal van de voorzitter van die partij. Heel veel mensen lijken te reageren vanuit hun onderbuikgevoel - wie op mij lijkt is goed, wie anders is dan mij is verdacht. Ook op kleinere schaal merk je de druk om je aan te passen aan wat de meerderheid 'normaal' vindt, bijvoorbeeld in hoe je je kleedt of in je hobby's. Ik wilde dus schrijven over een wereld waarin de dictatuur van het onderbuikgevoel tot in het uiterste is doorgedreven. In de groene toren is er geen onderdrukking van bovenaf, maar de bewoners zelf zijn aan een computersysteem aangesloten dat bepaalt wat wel en niet mag. De mensen die afwijken van de norm zijn daar de dupe van.

'De zwarte schim' is een futuristische horror die zich afspeelt in Nederland in 2080. Hier hebben bedrijven meer macht gekregen. Je moet zorgen dat je niet ontslagen wordt, anders kom je in een vluchtelingenkamp terecht. Hoofdpersoon Jennifer komt terecht bij het instituut 'Perfect' dat belooft mensen te veranderen zodat ze gegarandeerd van nut zijn voor werkgevers. De inspiratie daarvoor kwam van een functioneringsgesprek, waarbij mij werd gevraagd of ik mijn werk wel leuk vond. Als ik mijn werk niet leuk vond, moest ik eigenlijk iets anders zoeken. Maar ik werk omdat ik geld nodig heb - en dat zou reden genoeg moeten zijn. Ik hoef niet mijn persoonlijkheid te veranderen om te mogen blijven werken. En bovendien dacht ik aan grote bedrijven als Amazon die willen dat werknemers zich gaan gedragen als robots, en ze daarvoor controleren met computersystemen. De verhalen in mijn mini-bundel 'De mens een sprinkhaan' zijn ook dystopisch van aard en laten mensen zien die leven als insecten. Verder heeft mijn deel van 'De Zwijgende Aarde', 'Ijsbrekers' duidelijk dystopische aspecten.

7) Hoe moeilijk is het om niet in clichés te vallen bij dystopische verhalen. Zitten er niet veel standaard terugkerende elementen in? Of heb ik het mis?

In elk genre en subgenre is het moeilijk om niet in clichés te vervallen, dus ook in dat van de dystopie. Lees je veel epische fantasy, dan kom je daar bijvoorbeeld ook veel terugkerende elementen tegen. Denk aan queestes, magische voorwerpen, een reisgezelschap, een duistere tegenstander, draken, elfen en belegeringen. Schrijfster Diana Wynne Jones nam die clichés heerlijk op de hak in haar 'The ABC of Fantasyland'. Beginnende schrijvers of schrijvers die weinig lezen in hun eigen genre zullen makkelijk in clichés vervallen. Een goede schrijver zal de clichés kennen en ze weglaten of er een andere draai aan geven. Ik denk ook dat schrijvers in dit subgenre zich niet zozeer moeten laten inspireren door andere boeken uit dit genre, maar goed moeten kijken naar de wereld om hen heen. Schrijf niet een variant op '1984' maar kijk goed naar onze eigen samenleving en ga na welk aspect daarvan je zelf zorgwekkend vindt.

8) Welke auteur inspireert jou in dit subgenre?

Ik vind dat Antoni Dol interessante dystopische verhalen schrijft. Zijn boek 'Reclame en de kunst van het hacken' laat de dystopische aspecten van marketingtechnieken duidelijk zien. 'The Windup Girl' van Paolo Bacigalupi laat zien wat er kan gebeuren als bedrijven patenten kunnen nemen op planten die mensen nodig hebben om te overleven.

9) Kunnen wij in de toekomst nog meer dystopie van je verwachten?

Een aantal verhalen in mijn bundel 'De laatste verkenners' die in maart 2023 verschijnt, hebben een dystopisch karakter. Ook in mijn volgende horrorbundel die voor 2024 gepland staat zullen dystopische verhalen te vinden zijn - mijn verhaal 'Ontsnappingspoging' zal het titelverhaal worden van die bundel. Verder heb ik op dit moment geen plannen voor een dystopische roman. Soms is het goed juist te ontsnappen aan de wereld om je heen, omdat je je de problemen te veel aantrekt. Ik kies dus even voor escapisme. Maar er gebeurt genoeg dat het waard is om verkend te worden in een goede dystopie. Neem bijvoorbeeld de opkomst van algoritmes die afbeeldingen maken en teksten schrijven, zoals ChatGPT. Komen we daardoor terecht in een wereld waar mensen niet langer met creativiteit hun geld kunnen verdienen? Worden we gedwongen alleen nog maar te consumeren wat op geld beluste bedrijven ons voorzetten - zoals die nu al verdienen aan wat we op Facebook tot ons nemen? Genoeg scenario's voor een dystopie.

10) Dank voor dit interview. Wil je graag nog wat kwijt aan de groep?

Na mijn verhalenbundel 'De laatste verkenners', die uitkomt in maart, volgt in juli een bundel postapocalyptische detectiveverhalen bij St. Fantastische Vertellingen, getiteld 'De laatste detective'. En in september zal een nieuwe door mij samengestelde bundel klimaatverhalen verschijnen bij Uitgeverij Macc, getiteld 'Welkom in de broeikaswereld'. Daaronder zitten ook enkele dystopische verhalen, kan ik je nu al vertellen, maar ook verhalen die optimistische scenario's laten zien. Want de toekomst staat niet vast en als we weten wat de gevaren zijn, kunnen we ons best doen die te ontlopen!